

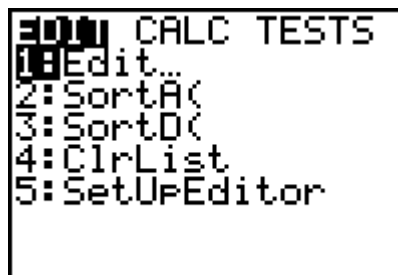
Tilastolliset toiminnot

6.1 Aineiston esittäminen graafisesti

Tilastollisen aineiston tallentamiseksi TI-84 Plus tarjoaa erityiset *listamuuttujat* $L_1, \dots, L_6$, jotka löytyvät **2nd**-toimintoina vastaavilta numeronäppäimiltä. Listamuuttujien käsittely tapahtuu kätevimmin **STAT**-toimintovalikossa.

Esim. 1 Erään koulun oppilaiden matematiikan arvosanat jakautuivat seuraavasti: 4 (6 kpl), 5 (13 kpl), 6 (27 kpl), 7 (33 kpl), 8 (39 kpl), 9 (29 kpl), 10 (15 kpl). **a)** Kirjoita tilasto laskimeen. Esitä tilasto **a)** histogrammina, **b)** viivadiagrammina, **c)** laatikkodiagrammina.

a) Avaa laskimen tilastotoimintovalikko **STAT**-näppäimellä (Kuva 1).

Kuva 1

Valitse toiminto **5:SetUpEditor** ja paina **ENTER**. Tällöin laskin asettaa listoille valmiit listanimet $L_1, L_2, \dots, L_6$.

Paina uudelleen **STAT** ja valitse **1:Edit**-toiminto. Näyttöön ilmaantuvat tyhjät listat taulukkomuodossa (Kuva 2). Jos esimerkiksi listoissa L_1 ja L_2 on vanhaa dataa, palaa edelliseen valikkoon ja tyhjennä listat komennolla **4:ClrList** L_1, L_2 .

L1	L2	L3	1
██████	-----	-----	
L1()=			

Kuva 2

Syötä arvosanat L_1 -listaan ja frekvenssit L_2 -listaan (kuva 3).

L1	L2	L3	3
4	6	██████	
5	13		
6	27		
7	33		
8	39		
9	29		
10	15		
L3()=			

Kuva 3

a) Histogrammissa tutkittavan muuttujan (listan L1) arvot tulevat vaaka-akselille ja frekvenssit (listan L2 arvot) pystyakselille. Aluksi on syytä säätää katseluikkuna (näytössä näkyvä koordinaatiston alue) sopivaksi WINDOW-näppäimellä (Kuva 4).

```
WINDOW
Xmin=2
Xmax=12
Xscl=1
Ymin=0
Ymax=40
Yscl=1
Xres=1
```

Kuva 4

Käynnistä tilastollisten diagrammien asetusvalikko näppäilemällä **2nd** STATPLOT (kuva 5).

```
STAT PLOTS
1: Plot1...Off
  L1 L2
2: Plot2...Off
  L1 L2
3: Plot3...Off
  L1 L2
4: PlotsOff
```

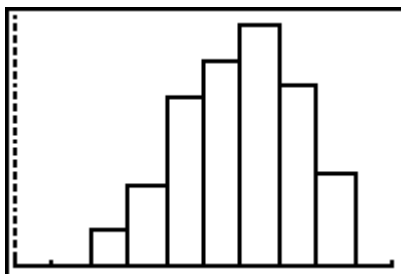
Kuva 5

Mene **ENTER**:llä Plot1:n asetusvalikkoon ja tee kuvan 6 mukaiset tummennetut valinnat (nuolinäppäimillä ja ENTERillä). Tehdyt valinnat näkyvät tummennettuina.

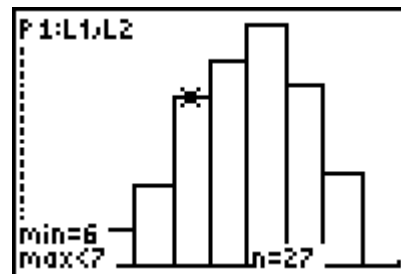
```
Plot1 Plot2 Plot3
Off Off Off
Type: [Bar] [Line] [Dot]
      [Line] [Line] [Line]
Xlist: L1
Freq: L2
```

Kuva 6

Kun asetukset on tehty, saadaan listojen L1 ja L2 tilaston pylväsdiagrammi näkyviin **GRAPH**-näppäimellä (Kuva 7). Diagrammia voidaan seurata **TRACE**-näppäimellä (Kuva 8).

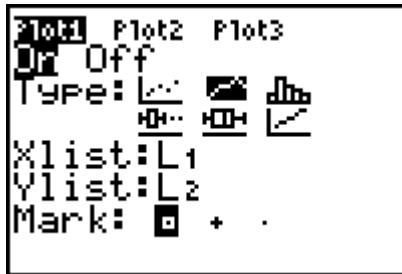

Kuva 7

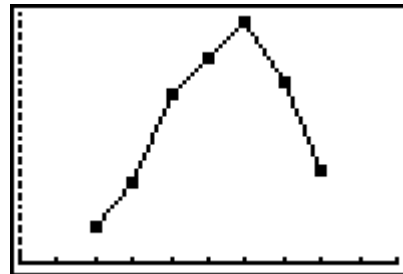

Kuva 8

b) Tee viivadiagrammi (kuva 10) kuten edellä valitsemalla STATPLOT-toiminnossa Plot1:n tyyppiä (Type) viivadiagrammi (kuva 9).

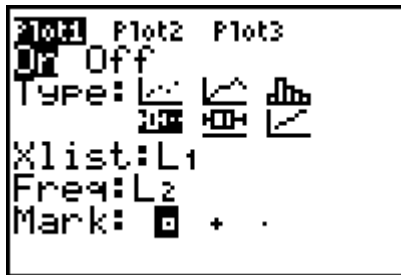

Kuva 9

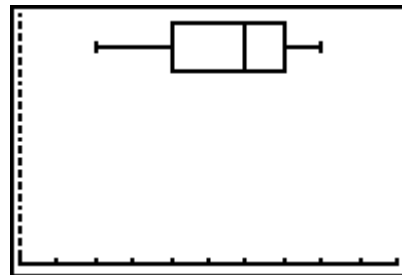

Kuva 10

c) Valitse kuvaajan tyyppiä ensimmäinen laatikkodiagrammi (Kuva 11) ja paina **GRAPH** (kuva 12).

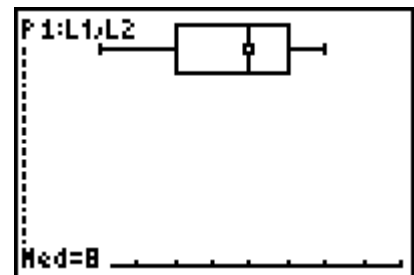
Kuva 11

Kuva 12

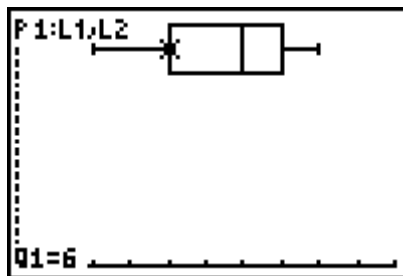
TRACE-näppäimellä (ja nuolinäppäimillä) laatikosta saadaan näkyviin seuraavat tiedot:

Mediaani (suuruusjärjestyksessä keskimääräinen arvo) on 8 (kuva 13).

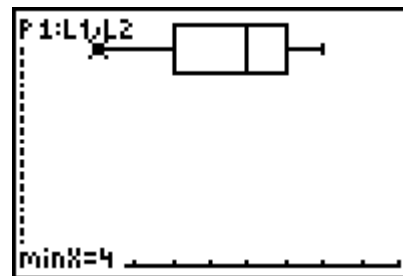

Kuva 13

Alakvartiili on 6 (Kuva 14) ja pienin arvo 4 (Kuva 15).

Kuva 14

Kuva 15

Yläkvartiilin arvo ja suurin arvo voidaan määrittää vastaavasti.

Esim. 2 Opiskelijoiden pituuden jakauma on (Tutkivaa matematiikkaa 1, WSOY)

Pituus (cm) x	Opiskelijoita f
155 – 159	3
160 – 164	7
165 – 169	12
170 – 174	14
175 – 179	11
180 – 184	2

Laske pituusjakauman summafrekvenssit ja piirrä summakäyrä.

Lasketaan pituusjakauman luokkakeskukset.

Pituus (cm) x	Luokkakeskus c	Opiskelijoita f
155 – 159	157	3
160 – 164	162	7
165 – 169	167	12
170 – 174	172	14
175 – 179	177	11
180 – 184	182	2

Poista laskimesta vanhat listat valitsemalla **2nd** **MEM** **2:Mem Mgmt/Del** **4:List** ja painamalla **.DEL** jokaisen listanimen kohdalla.

Valitse **STAT** **1:Edit** ja paina **ENTER**. Kirjoita ensimmäisen listan nimeksi C ja paina **ENTER**. Siirrä kohdistin toisen listanimen päälle ja anna nimeksi F. Kolmas lista, johon tulee summafrekvenssi olkoon SF. Syötä luokkakeskukset ja frekvenssit.

C	F	SF	Σ
157	3		
162	7		
167	12		
172	14		
177	11		
182	2		

F(?) =			

Kuva 16

Siirrä kohdistin listanimen SF päälle ja paina **ENTER**.

Tällöin kohdistin siirtyy komentoriville ja voit näppäillä

2nd LIST ja **OPS**. Valitse käsky **6:cumSum(** ja hae sulkuihin tuleva listanimi näppäilemällä **2nd LIST 2:F** (kuva 17).

C	F	SF	3
157	3		
162	7		
167	12		
172	14		
177	11		
182	2		

SF=cumSum(LF)			

Kuva 17

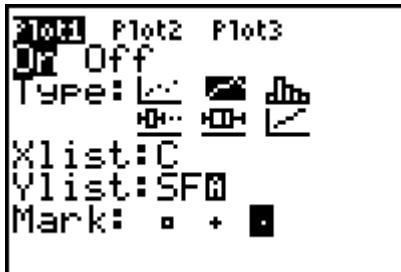
Kun painat **ENTER**, ilmestyvät summafrekvenssin arvot sarakkeeseen (kuva 18).

C	F	SF	3
157	3	3	
162	7	10	
167	12	22	
172	14	36	
177	11	47	
182	2	49	

SF(?) =			

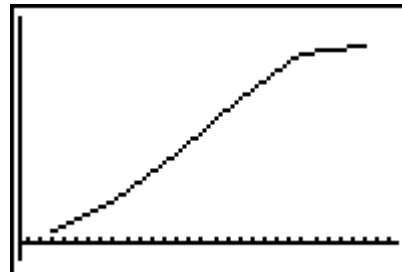
Kuva 18

Valitse kuvaaja varten **2nd STAT PLOT** ja kirjoita **Xlist:C** sekä **Ylist:SF** (kuva 19).

Piirrä summakäyrä **ZOOM**-valikon asetuksella **9:ZoomStat** (kuva 20).

Kuva 19

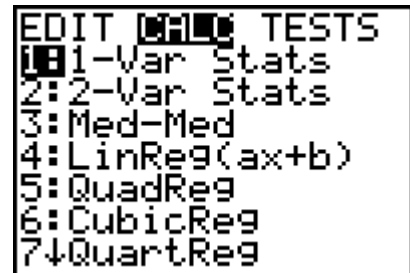
Kuva 20

6.2 Tunnuslukujen määrittäminen ja aineiston editointi

Esim.1 Määritä oppilaiden matematiikan arvosanojen 4 (6 kpl), 5 (13 kpl), 6 (27 kpl), 7 (33 kpl), 8 (39 kpl), 9 (29 kpl), 10 (15 kpl) tunnusluvut.

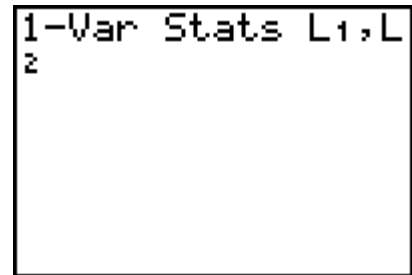
Poista laskimesta vanhat listat valitsemalla **2nd** **MEM** **2:Mem Mgmt/Del** **4:List** ja painamalla **.DEL** jokaisen listanimen kohdalla. Voit tehdä oletuslistat $L_1, L_2, \dots, L_6$ painamalla **STAT** **5:SetUpEditor** ja **ENTER**. Tallenna aineisto jälleen listoihin L_1 ja L_2 .

Avaa laskimen tilastovalikko **STAT**-näppäimellä ja valitse (nuoli oikealle) **CALC**-valikosta toiminto **1:1-Var Stats** (Kuva 1).

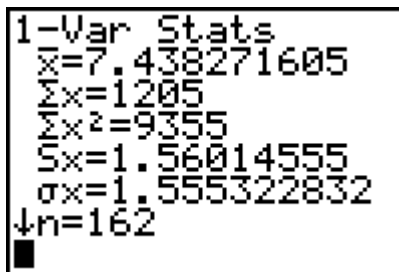
Kuva 1

Näyttöön ilmestyneen komennon 1-Var Stats perään on ilmoitettava listat, joita laskenta koskee (Kuva 2). Huomaa, että symbolit L_1 ja L_2 saadaan suoraan **2nd**-toimintoina numeronäppäimiltä. Komento jatkuu toiselle riville.

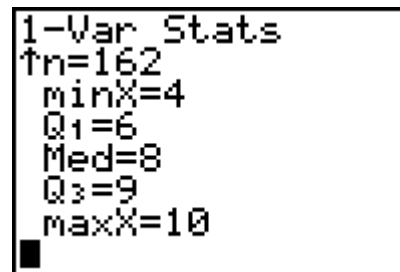

Kuva 2

Kun painat **ENTER**, laskennan tulokset tulevat näyttöön (Kuvat 3 ja 4).

Kuva 3

Kuva 4

Arvosanojen keskiarvo on 7,44, niiden summa 1205 ja neliöiden summa 9355.

Keskihajonta on 1,56 ja populaation koko 162.

Esim. 2 Saman koulun tyttöjen matematiikan arvosanat jakautuivat seuraavasti: 4 (1 kpl), 5 (6 kpl), 6 (14 kpl), 7 (21 kpl), 8 (23 kpl), 9 (17 kpl), 10 (9 kpl). Laske **a)** tyttöjen, **b)** poikien tunnusluvut.

- a) Siirry jälleen **STAT**-näppäimellä EDIT-valikon toimintoon **1:Edit**, jolloin aiemmin syötetty aineisto tulee taulukkomuodossa näkyviin. Syötä tyttöjen frekvenssit listaan L3 (Kuva 5).

L1	L2	L3
4	6	1
5	13	6
6	27	14
7	33	21
8	39	23
9	29	17
10	15	9

L3 = {1, 6, 14, 21, 2...

Kuva 5

Mene **STAT**-näppäimellä CALC-valikkoon ja aktivoi sieltä **1:1-Var Stats**-komento, jolle annetaan laskentakohteiksi listat L1 ja L3 (Kuva 6).

```
1-Var Stats L1,L3
```

Kuva 6

Laskenta suoritetaan **ENTER** llä, jolloin tyttöjen tunnusluvut saadaan näyttöön (Kuvat 7 ja 8).

```
1-Var Stats
x̄=7.604395604
Σx=692
Σx²=5448
Sx=1.436656001
σx=1.42874048
↓n=91
```

Kuva 7

```
1-Var Stats
↑n=91
minX=4
Q1=7
Med=8
Q3=9
maxX=10
```

Kuva 8

- b) Poikien arvosanojen frekvenssit voidaan laskea tallentamalla **STO**-näppäimellä erotus L2-L3 listamuuttujaan L4 (kuva 9).

```
L2-L3→L4
{5 7 13 12 16 1...
```

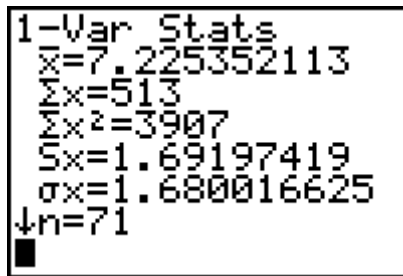
Kuva 9

Poikien tunnusluvut saadaan nyt **STAT** **CALC**
1:1-Var Stats-komennolla, joka kohdistetaan
listoihin L1 ja L4 (Kuva 10).

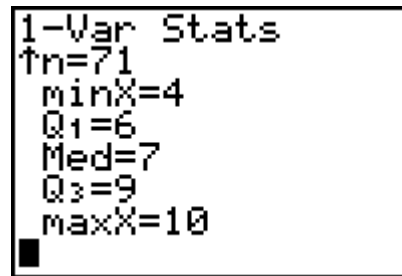

Kuva 10

Poikien tunnusluvut ovat kuvissa 11 ja 12.

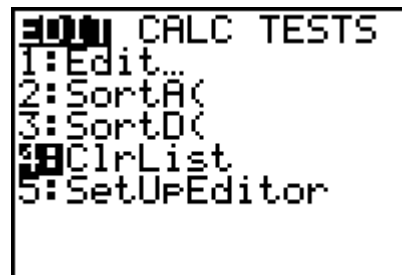

Kuva 11

Kuva 12

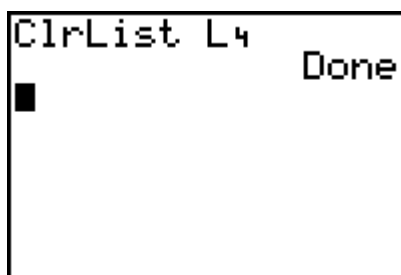
Lista voidaan tyhjentää **STAT**-valikon toiminnolla
4:ClrList (Kuva 13).

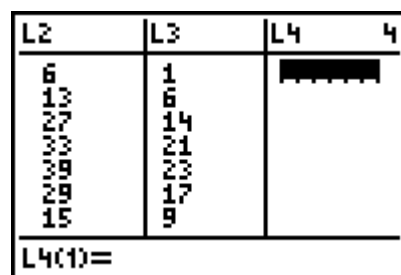
Kuva 13

Esim. 3 Edellä muodostettu lista L₄ voidaan tyhjentää näppäilemällä

STAT **4:ClrList** **2nd** L₄ **ENTER** (Kuvat 14 ja 15).

Kuva 14

Kuva 15

Listan tyhjentäminen ei poista listan L₄ nimeä editorista. Listan nimi voidaan poistaa siirtämällä
kohdistin nimen päälle (kuva 16) ja painamalla **DEL** (kuva 17).

L2	L3	L4	4
6	1	-----	
13	6		
27	14		
33	21		
39	23		
29	17		
15	9		
L4 =			

Kuva 16

L2	L3	L4	4
6	1	-----	
13	6		
27	14		
33	21		
39	23		
29	17		
15	9		
L5 =			

Kuva 17

Listan nimi L₄ ei vielä ole hävinnyt laskimen muistista, vaan se on mukana listaluettelossa **2nd** LIST (kuva 18).

OPS	MATH
1:	L1
2:	L2
3:	L3
4:	L4
5:	L5
6:	L6

Kuva 18

Lista L₄ poistetaan laskimen muistista muistinhallinnan kautta:

2nd MEM 2:Mem Mgmt/Del 4:List (Kuva 19).

RAM FREE	24022
ARC FREE	32766
1:	All...
2:	Real...
3:	Complex...
4:	List...
5:	Matrix...
6:	Y-Vars...

Kuva 19

RAM FREE	24022
ARC FREE	32766
L1	75
L2	75
L3	75
L4	12
L5	12
L6	12

Kuva 20

RAM FREE	24034
ARC FREE	32766
L1	75
L2	75
L3	75
L5	12
L6	12

Kuva 21

Huom. Kaikki listat voidaan tyhjentää yhdellä kertaa muistinhallinnan toiminnolla **4:ClrAllLists**.

Siirry funktion määrittelytilaan **Y=**. Poista aktiivisuus tilastopiirtämisestä Plot1 siten, että siirrä kohdistimen ylöspäin olevalla nuolella Plot1:n päälle ja paina **ENTER**. Palaa nuolinäppäimillä takaisin Y₁-riville.

Plot1	Plot2	Plot3
Y1 =		
Y2 =		
Y3 =		
Y4 =		
Y5 =		
Y6 =		
Y7 =		

Kuva 22

Harjoitustehtäviä

1. Helsingin ja Sodankylän keskilämpötila vuonna 1995 (°C) (Kolmio, harj. kirja 3, teht. 103).

	Tam	Hel	Maa	Huh	Tou	Kes	Hei	Elo	Syy	Lok	Mar	Jou
Hel	-2,0	0,2	0,7	3,7	8,8	17,3	15,2	16,3	11,9	8,7	-1,1	-6,3
Sod	-9,7	-7,8	-3,8	-1,8	3,7	13,3	12,5	11,5	5,6	0,1	-12,2	-16,8

- a) Piirrä samaan kuvioon viivadiagrammit Helsingin ja sodankylän keskilämpötiloista vuodelta 1995.
b) Laske Helsingin keskilämpötilojen keskiarvo.
2. 9A- ja 9B-luokkien matematiikan arvosanat (Kolmio, harj. kirja 3, teht. 115).

Arvosana	4	5	6	7	8	9	10
Lukumäärä	-	4	11	6	17	9	1
Suhteellinen osuus %							

- a) Laske arvosanojen suhteellinen frekvenssi eli kuinka monta prosenttia kutakin arvosanaa on kaikista arvosanoista.
b) Laske arvosanojen keskiarvo.
c) Mikä on arvosanojen moodi?
d) Mikä on arvosanojen mediaani?